

Кам'янець-Подільський Національний університет імені Івана Огієнка
Міністерство освіти і науки України

Цибуляк Ірина Емануїлівна

УДК 378.093.

**ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ФОРТЕПІАНО**

Науковий керівник:
Лаврентьєва Надія Володимирівна

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....
Розділ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ.....
1.1.Змістове наповнення поняття «мистецька компетентність»
1.2. Мистецька компетентність: сутність і специфіка формування у закладах позашкільної мистецької освіти.....
Розділ II МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....
2.1. Провідні філософські підходи і принципи формування мистецьких компетентностей школярів.....
2.2. Педагогічні умови реалізації методики формування мистецьких компетентностей школярів.....
Розділ III ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....
3.1. Компонентна структура, критерії, показники та рівні мистецьких компетентностей школярів.....
3.2. Експериментальна перевірка ефективності методики формування мистецьких компетентностей школярів.....
ВИСНОВКИ.....
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ДОДАТКИ.....

ВСТУП

Стратегія мистецької освіти України цілеспрямована на підтримку національних традицій, а також на інтеграцію у європейський та світовий освітній простір. У межах реалізації освітньої стратегії особливої уваги набуває питання формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано. Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні та освітньо-виховні засади в Україні визначають – Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), «Закон України «Про освіту» (2017р., у новій редакції з 16.01.2020р.), «Про позашкільну освіту», Концепція «Нової української школи» (2016 р.). В Національній доктрині розвитку освіти серед пріоритетних питань визначено розвиток позашкільної освіти та цілісної міжгалузевої багаторівневої системи позашкільних навчальних закладів різних типів і профілів для забезпечення розвитку здібностей та таланту обдарованих дітей та молоді.

Питання формування мистецьких компетентностей школярів є одним із провідних завдань реформування мистецької освіти і ґрунтується не лише на засвоєнні знань, умінь і навичок, а й на глибокому розумінні їхньої необхідності в подальшій життєдіяльності.

На жаль, нині сучасні школярі «переживають» досить своєрідне випробування засобами масової інформації, які культивують естрадну музику не завжди високої якості. Це спричиняє низький рівень мистецьких компетентностей учнів шкільного віку, що може спровокувати в майбутньому поверхове ставлення до творів класичного та народного мистецтва, не спроможність визначати цінності музичного мистецтва і в кінцевому рахунку унеможлиблює здатність молодій людині презентувати себе як цілісну, культурно-розвинену особистість. Така ситуація визначає актуальність окреслення теоретико-методологічних засад музично-естетичного розвитку молоді, виявлення тенденцій формування мистецьких компетентностей як найбільш чутливої до культурних процесів частини молоді.

Водночас, важливість проблеми дослідження підсилюється низкою суперечностей, що виникають в сучасній музично-педагогічній практиці між:

- суспільною потребою у формуванні мистецьких компетентностей учнів та мало реалізованими в даному аспекті потенційними можливостями закладів позашкільної мистецької освіти;

- потребою в оновленні змісту фортепіанного навчання на засадах компетентісного підходу та традиційними методиками, що превалюють у вище зазначених навчальних закладах;

- набуттям у період навчання школярів у закладах позашкільної мистецької освіти знань, умінь і навичок та усвідомленням ними необхідності формування мистецьких компетентностей.

Причиною окреслених проблем вважаємо відсутність у закладах позашкільної мистецької освіти відповідної цілеспрямованої роботи щодо формування мистецьких компетентностей школярів.

У контексті вирішення означеної проблеми актуальними вважаємо праці науковців, у яких розроблено теоретичні основи позашкільної освіти (В. Бондарь, Г. Ващенко, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, М. Пирогов, В. Сухомлинський, О. Пометун, Т. Сущенко та ін.); висвітлено окремі психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів підліткового віку (І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Е. Еріксон, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу та ін.), історичні передумови становлення закладів позашкільної мистецької освіти (О. Михайличенко, В. Черкасов, О. Черкашина, Чен Ванхен., Ян Бохуа та ін.).

Питання мистецького розвитку учнів в різні часи привертало увагу таких відомих музикантів-педагогів як А. Вахнянин, В. Верховинець, Д. Кабалевський, З. Кодай, М. Леонтович, К. Орф, П. Сокальський та ін.; представників письменництва (В. Антонович, Л. Українка, І. Франко, Т. Шевченко та ін.) та освітянства (М. Драгоманов, П. Житецький, С. Миропольський, С. Русова, К. Ушинський та ін.). В наш час теоретико-методологічна складова музично-естетичного розвитку учнів підліткового віку представлена у дослідженнях А. Козир, Н. Миропольської, Г. Падалки, Л.

Паньків, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Хлебнікової, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін..

Водночас, огляд наукової літератури засвідчив, що проблема формування мистецьких компетентностей школярів на заняттях з фортепіано у закладах позашкільної мистецької освіти ще не стала предметом цілісного дослідження. Як багатомірне явище мистецька компетентність вивчається науковцями поодинокі з різних позицій: у зв'язку з вивченням естетичного ставлення учнів до дійсності й мистецтва (І. Зязюн, М. Киященко, Л. Коган, Л. Масол, О. Семашко, Н. Савченко та ін.); формуванням музичного сприйняття (О. Костюк, В. Остроменський, О. Ростовський, О. Рудницька та інші); в контексті художньо-образного (О. Батюк, О. Полатайко) та музичного (Н. Мозгальова) мислення; розвитком художнього інтересу (О. Дем'янчук, Є. Квятковський, Г. Щукіна); естетичних суджень та оцінки (В. Бутенко, Л. Коваль, І. Критська).

Виховні можливості фортепіанної музики для дітей та юнацтва досліджувалися Л. Блоком, Б. Мілічем, О. Олійником, Н. Мозгальновою, Є. Печерською, О. Щолоковою та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок, поза увагою дослідників залишились питання розробки принципів та педагогічних умов формування мистецьких компетентностей обґрунтування структурних компонентів та відповідних критеріїв і показників сформованості означеної якості, уточнення інноваційної методики формування мистецьких компетентностей школярів на заняттях з фортепіано в закладах позашкільної мистецької освіти.

Актуальність означеної проблеми, її недостатня розробленість, а також необхідність розв'язання суперечностей зумовили вибір теми нашого дослідження: «Формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано».

Мета дослідження полягає в розробці та експериментальній перевірці ефективності методики формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано.

Об'єкт дослідження – фортепіанне навчання школярів старших класів у закладах позашкільної мистецької освіти.

Предмет дослідження – методика формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано .

Завдання дослідження:

- уточнити сутність поняття «компетентність» та розкрити зміст поняття «мистецька компетентність», визначити структурні компоненти, критерії, показники та рівні її сформованості;

- теоретично обґрунтувати педагогічні умови та принципи формування мистецьких компетентностей школярів на заняттях з фортепіано;

- спроектувати структурно-функціональну модель формування мистецьких компетентностей школярів на заняттях з фортепіано;

- удосконалення та експериментально перевірити методику формування мистецьких компетентностей школярів на заняттях з фортепіано;

Для досягнення поставленої мети у дипломній роботі були використані такі методи дослідження:

теоретичні: теоретичний аналіз та узагальнення філософської та психолого-педагогічної літератури, що дозволило уточнити сутність базового поняття; ознайомлення із законодавчими державними документами України з питань удосконалення навчання у закладах позашкільної мистецької освіти; метод теоретичного моделювання для створення структурно-функціональної моделі та експериментальної методики формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано;

емпіричні: діагностичні (опитування, тестування, анкетування, спостереження, бесіди); соціометричні, прогностичні (експертне оцінювання, узагальнення незалежних оцінок та характеристик); педагогічний експеримент, який використовувався з метою апробації експериментальної методики формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано;

методи математичної статистики, що використовувалися для оцінювання отриманих результатів задля доведення ефективності експериментальної методики формування мистецьких компетентностей у процесі навчання школярів на заняттях з фортепіано.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять погляди філософів щодо сутності мистецьких компетентностей (І. Кант, О. Баумгартен, О. Лосєв, Г. Сковорода, Л. Сохань, В. Татаркевич); психолого-педагогічні умовиводи стосовно особливостей підліткового віку та можливості формування мистецьких компетентностей (І. Бех, Л. Виготський, І. Кон, Г. Костюк, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.), погляди вітчизняних вчених на проблему формування мистецьких компетентностей школярів у закладах позашкільної мистецької освіти (Г. Падалка, О. Рудницька, О. Ростовський, Л. Хлебнікова, О. Щолокова та ін.), висновки науковців щодо специфіки фортепіанного навчання у закладах позашкільної мистецької освіти (О. Ліпська, Б. Милич, Н. Мозгальова, Г. Ципін та ін.), основні принципи реформування освітнього процесу у закладах позашкільної мистецької освіти, означені у законодавчих державних документах України.

Практичне значення Матеріали та висновки цього педагогічного дослідження можуть бути використані для удосконалення процесу фортепіанного навчання в закладах позашкільної мистецької освіти України.

Апробація результатів дослідження. практичне значення отриманих результатів: перелік конференцій, на яких було обговорено результати дослідження із зазначенням назви доповіді.

Структура Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, загальний обсяг становить сторінок, рисунків, 13 таблиць. Список використаних джерел містить джерела, з них - закордонні видання).

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукових праць дозволив з'ясувати, що проблема формування мистецьких компетентностей школярів має складний міждисциплінарний характер і є однією з базових категорій, які визначають успішність процесу фортепіанного навчання в закладах позашкільної мистецької освіти. З'ясовано, що формування мистецьких компетентностей на різних ступенях і ланках навчання мистецької освіти є важливим з декількох причин: по-перше – це диктується вимогами українського суспільства до високого рівня музично-естетичної освіченості школярів; по-друге – значним освітнім потенціалом позашкільної освіти та орієнтацією сучасної мистецької науки і практики на впровадження інноваційних форм і методів навчання; по-третє – необхідністю відновлення балансу між музично-естетичним розвитком особистості та її ставленням до матеріальних цінностей; і головне – розвитку свідомого ставлення школярів до краси та досконалості класичного музичного мистецтва на тлі глобального захоплення музично-інформаційного простору популярною музикою низької художньої вартості. Особливої значущості означена проблема набуває саме в підлітковому віці – періоді, коли формуються ціннісні орієнтації, зростає самосвідомість, активізуються процеси самопізнання та прагнення до самореалізації, проходить становлення особистісних етико-естетичних поглядів і суджень.

Визначено сутність ключових понять дослідження – «компетентність», «мистецька компетентність», базових – «музично-естетична діяльність», «музично-естетичне виховання», «музично-естетичний розвиток», «музично-естетична культура» та похідних – «музично-естетичні цінності», «музично-естетичні потреби», «музично-естетичний смак», «музично-естетичний досвід», «музично-естетична оцінка».

Опрацювання наукових джерел та узагальнення існуючих підходів до визначення сутності мистецьких компетентностей школярів дозволило розглядати її як зумовлену впливом мистецтва здатність до розуміння і

творчого самовираження у сфері музики, сформованість естетичних уподобань та музичних здібностей, музично-естетичного досвіду та естетичного ставлення до оточуючого світу. У системі позашкільної мистецької освіти особливості формування мистецьких компетентностей школярів полягають у творчій спрямованості навчання, естетиці оточуючого середовища, комунікативній взаємодії учителя та учнів. Високий рівень мистецьких компетентностей школярів виявляється в почутті задоволення від процесу та результатів музично-естетичної діяльності, прагненні до привнесення оригінального у створення і виконання музичних творів, самореалізації та самовираження в музично-естетичній діяльності.

Визначено компоненти мистецьких компетентностей школярів: мотиваційно-цільовий, комунікативно-емоційний та ціннісно-інтелектуальний; обґрунтовано відповідні критерії (мотиваційно, комунікативний, інтелектуальний) та рівні (високий, середній, низький), які сприяють її повноцінному діагностуванню і перевірці в умовах навчального процесу в закладах позашкільної мистецької освіти.

2. Обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують успішність формування мистецьких компетентностей школярів в закладах позашкільної мистецької освіти: створення художньо-естетичного середовища, розвитку у школярів здатності до повноцінного сприйняття музичних творів, оволодіння школярами навичками художньої інтерпретації музичних творів, постійне оновлення музично-інтонаційного словника, вивчення в процесі навчання фортепіанної музики для дітей та юнацтва.

Розроблено спеціальні принципи формування мистецьких компетентностей школярів в закладах позашкільної мистецької освіти, зокрема: принцип ідеального та еталонного в музичному мистецтві – передбачає орієнтацію в процесі навчання на музично-виконавські еталони, важливою особливістю яких є здатність до одночасного поєднання ідеального й матеріального, раціонального й емоціонального; принцип культурної самоідентифікації – передбачає усвідомлене прийняття школярами культурного

світогляду, художньо-образного світу, ціннісних орієнтацій, виконавських норм та їх збереження в культурному середовищі іншої країни; принцип міжкультурного діалогу – спрямовує на вивчення в процесі навчання в закладах позашкільної мистецької освіти музичних творів, що належать різним культурам; принцип творчого універсалізму – передбачає психологічну готовність студентів до сприйняття різних проявів творчого універсалізму – звуковий, стильовий, жанровий, що передбачає порушення традиційних музично-естетичних канонів та веде до відкриття нового в інтерпретуваних творах й композиторських стилях.

3. Спроектовано структурно-функціональну модель формування мистецьких компетентностей школярів, що імітує внутрішню структурну організацію досліджуваного процесу, послідовно відтворює безперервність і поетапність формування у школярів означеної якості. Побудована з урахуванням особливостей навчання у закладах позашкільної мистецької освіти, модель відображає цілі, зміст фортепіанного навчання студентів, методику його здійснення у закладах позашкільної мистецької освіти і спрямована на очікуваний результат – досягнення позитивної динаміки у формуванні мистецьких компетентностей учнів підліткового віку.

Обґрунтовано поліфункціональність моделі формування мистецьких компетентностей школярів у закладах позашкільної мистецької освіти. Основними функціями моделі визнано: аксіологічну – передбачає організацію фортепіанного навчання школярів з опорою на загальнолюдські та мистецькі цінності з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, ставлень та установок; адаптивна – дає можливість школярам пристосуватися до навчального процесу і вимог суспільства до музично-естетичного розвитку молоді, усвідомити себе суб'єктом навчально-пізнавальної та музично-естетичної діяльності; сутність компенсаторної функції полягає в доповненні теоретичних знань набутими виконавськими вміннями і навичками, що сприяє формуванню мистецьких компетентностей; креативна - має на меті розвиток художньо-комунікативного потенціалу школярів у процесі навчання; регулятивна – дає можливість

відстежувати динаміку процесу формування мистецьких компетентностей школярів та, за необхідності, здійснювати його коригування; функція передавання культурної спадщини людства забезпечує залучення учнів до досягнень світової культури та мистецтва у процесі навчання, їхню участь в освоєнні та примноженні культурних цінностей у процесі музично-естетичної діяльності.

У структурі моделі формування мистецьких компетентностей школярів виокремлено методологічний, змістовий, методичний і контрольньо-результативний блоки.

5. Розроблено та експериментально перевірено методику формування мистецьких компетентностей школярів у закладах позашкільної мистецької освіти, в якій спільне функціонування усіх елементів характеризується гармонійним поєднанням: педагогічної взаємодії, об'єктивних і суб'єктивних факторів впливу на особистість, педагогічних умов, засобів, форм і методів навчання, загально-педагогічних та спеціальних принципів навчання. Відповідно до розробленої методики формування мистецьких компетентностей школярів здійснюється впродовж трьох етапів: організаційно-орієнтаційного, інтелектуально-поглиблюючого, творчо-збагачувального.

Проведена апробація зазначеної методики шляхом створення в закладах позашкільної мистецької освіти музично-естетичного середовища засвідчила, що в процесі фортепіанного навчання доцільно залучати школярів до художньо-інтерпретаційної діяльності, використовувати сучасну фортепіанну музику для дітей та юнацтва, що сприятиме оновленню музично-інтонаційного словника та повноцінному сприйняттю музичних творів. Порівняння динаміки сформованості мотиваційно-цільового, комунікативно-емоційного та ціннісно-інтелектуального компонентів виявило, що в ЕГ кількість школярів, рівень мистецьких компетентностей яких відповідає високому зросла від 9,1% до 42,9%, разом з тим збільшилась кількість студентів, віднесених до середнього рівня (від 34,3% до 35,9%), а кількість студентів з низьким рівнем значно скоротилась (відповідно 56,6 % проти 21,2%).

Статистичний аналіз одержаних даних педагогічного експерименту підтвердив позитивний вплив запропонованої авторської методики формування мистецьких компетентностей школярів у закладах позашкільної мистецької освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування мистецьких компетентностей школярів і засвідчує необхідність її подальшого розроблення за такими перспективними напрямками: теоретичне обґрунтування процесу творчого розвитку школярів в музично-естетичній діяльності; вивчення впливу музично-естетичної культури викладача на формування особистості школярів, взаємодія загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів на формування мистецьких компетентностей школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Абдуллин, Э. Б., Николаева Е.В.** (2005) *Музыкально-педагогические технологии учителя музыки : учебное пособие*. Москва: Прометей.
2. **Андреева, И. Н.** (2011). *Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии*. Новополюк: ПГУ.
3. **Андросова, Д. В.** (2008)/ *Мінімалізм в музиці*. Одеса: Астропринт.
4. **Антонова, О. Є.** (2011) Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. *Акмеологія – наука XXI століття*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. (с. 17-22) Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка.
5. **Арановський, М. Г.** (2012) *Музыка. Мышление. Жизнь*. Статті, інтерв'ю, воспоминания. Москва: Государственный институт музыкознания.
6. **Асафьев, Б. В.** (1973) *О музыкальном просвещении и образовании*: избранные статьи. Ленинград: Музыка.
7. **Аскеров, М. С.** (2011) Высшее образование: подготовка бакалавров по дисциплине «Народное художественное творчество». *Культурная жизнь Юга России*. (№ 3 (41). С. 26, 27) Краснодар: Знание.
8. **Балл, Г. О.** (2002) Принцип гуманізації в загальноосвітній та професійній підготовці учнівської молоді. *Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки молоді*. Київ: Тернопіль. с.с.30-52
9. **Барановська, И. Г.** (2007) *Методичні засади художньо-творчої самореалізації школярів в умовах діяльності ансамблю народної музики*. (Дис. канд пед. наук) Київ. 235 с.
10. **Батанов, В. Ю.** (2016) *Универсализм композиторской личности в музыкальном искусстве XX -начала XXI в.* (Дисс.канд.мист.) Одесская нац. муз. академия имени А.В.Неждановой. Одесса.
11. **Бахтин, М. М.** (1986) *Эстетика словесного творчества*. Москва: Искусство.
12. **Беляева-Екземплярська, С. Н.** (2014) *О психологии музыкального восприятия*. Москва: Ленанд.

- 13. Бензюк, О. О.** (2017) *Відкрита інтерпретація в логіці творчого процесу: культурологічний аналіз.* (Дисс.канд.мист.) НАКККіМ Київ.
- 14. Бех, І. Д.** Психологічні засади побудови виховного простору особистості. *Конференція «Філософія образования личности».* Взято з : <http://www.ukrdeti.com/firstforum/3.html>.
- 15. Биковська, О. В.** (2008) *Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи* [Монографія] Київ: ІВЦАЛКОН. 336с
- 16. Богуш, А. М.** (2006) Культурологічна парадигма в спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогіка і психологія.* №3. сс.5-12.
- 17. Божович, Л. И.** (1978) Этапы формирования личности в онтогенезе *Вопросы психологии.* № 4. сс. 15-18.
- 18. Бочкарева, О. В.** (2008) Культурологические основы художественно-педагогического диалога. *Искусство и образование.* №6. сс.4-14.
- 19. Бондар, В. І.** (2000) *Теорія і технологія управління процесом навчання в школі.* Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова.
- 20. Бондаревська Е., Кульневич С.** (1999) *Педагогіка.* Ростов-на Дону.
- 21. Бруднов, А. К.** (1999) Система воспитания и дополнительного образования детей: от идей до внедрения *Педагогіка.* сс. 26-32. №6.
- 22. Булах, І. С.** (2004) *Психологічні основи особистісного зростання школярів* (Дис.докт. психол. наук) НПУ імені М.П.Драгоманова.Київ.
- 23. Булошников, М. Г.** (2010). Валентин Сильвестров вчера и сегодня: к проблеме «слабого стиля». *Актуальные проблемы высшего музыкального образования.* сс.56-61.
- 25. Валери П.** (1991) *Введение в систему Лонардо да Винчи . Об искусстве.* 2-е изд. сс. 22-55. Москва: Знание.
- 27. Василенко, Л. М.** (2012) *Теорія та методика вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на гедоністичних засадах* (Дис. доктора пед. наук) Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова; (2011) Гедоністичні основи естетичного у царині вокального мистецтва. *Науковий вісник*

Мелітопольського державного педагогічного університету. Вип. 7. сс. 12-20. Мелітополь.

31. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел] (2001) Київ: Ірпінь. ВТФ «Перун.

32. Вербицький, В.В., Бойко, А.Е., Мачуський, В.В. (2015) *Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу*. Харків: «Друкарня Мадрид»

33. Волкова, Н. П. (2001) *Педагогіка*. Київ: Академія.

34. Воловик, А. Ф., Воловик, В. А. (1999) *Педагогіка дозвілля*. Харків: Харк. держ. акад. культури.

34. Вульфсон, Б. Л. (2002) Мировое образовательное пространство на рубеже XX и XXI вв. *Педагогіка*. № 10. сс. 3-14. http://www.gnpbu.ru/cgi-bin/irbis64r_

35. Гаврілова, Л. Г. (2014) Використання освітнього веб-сайту «Мультимедійні технології в музичній освіті» у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Том 42. №4. сс. 44-56.

37. Гнатенко, П. И., Павленко, В. Н. (1999) *Идентичность: философский и психологический анализ*. Київ: Інститут соціології НАН України.

38. Гончаренко, С. У. (1998) *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.

39. Гогоберидзе, А. Г. (2006) Предшкольное образование: некоторые итоги размышления. *Управление дошкольным образовательным учреждением*. № 1. сс. 10-19.

40. Губерський, Л., Андрущенко В., Михайличенко М. (2002) *Культура. Ідеологія. Особистість: Методологічно-світоглядний аналіз*. Київ: Знання України.

41. Гусейнов, А.А., Апресян Р.Г. (2000) *Этика*. Москва: Гардарики.

42. Державна національна програма «Освіта». Україна XXI століття (1994). Київ: Райдуга.

- 43.** Державний стандарт базової і повної освіти України. *Взято з :* <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards>. (Дата звернення 10.01.2020)
- 44.** Джола, Д. М., Щербо А.Б.(1999) *Теорія і методика естетичного виховання школярів*. Київ: ІЗМН.
- 45.** Джулай, Г. А. (2003) *Музична ментальність: соціально-філософській аналіз* (Автореф. канд. филос.наук) Одеса..
- 46.** Додонов, Б.И. (1978) *Эмоция как ценность*. М.: Политиздат.
- 47.** Дубинец, Е .Б. (2016) *Моцарт отечества не выбирает. О музыке современного русского зарубежья. сс.131-167. М.: Музиздат.*
- 49.** Дубасенюк, О.А., Іванченко А.В. (2002) *Практикум з педагогіки* Житомир.
- 51.** Єрошенко, О. В. (2008) *Емоційна сфера у вокальній творчості: музично-естетичні та виконавські аспекти*. (Дис. канд мист) Харків.
- 52.** Жалейко, Д. М. (2014) Три погляди та три прочитання: порівняльний аналіз виконавських версій фортепіанного циклу «Кітч-музика» В. Сильвестрова. *Вісник ХДАДМ*. № 8, сс.16–21.
- 53.** Жизномірська, О. Я. (2010) *Психологічні особливості самоствердження молодших та старших школярів*. (Дис. канд. психол. наук) Київ: Ін-т псих. імені Г.С. Костюка.
- 54.** Жукова, Н. А. (2003) *Інтерпретація як компонент музичної творчості: естетичний аспект*. (Дис. канд. філос. наук). Київ.
- 55.** Іонов, В. Ю. (2014) Явище тексту у музикознавстві: до проблеми іманентної предметності музикознавства. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник ОДМА імені А.В.Нежданової*. Вип.20. сс.357-366. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mmik_2014_20_37
- 56.** Завадська, Т. М. (1993) Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів. *Початкова школа*. №3 сс.27-29..
- 57.** Закон України «Про позашкільну освіту». Взято із сайту : [http: з сайту https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text).

- 58. Зеєр, Э. Ф.** (2006) *Психология профессионального развития*. Москва: Академия.
- 59. Зеєр, Э. Ф., Симанюк Э.К.** (2005) Компетентносний підхід к модернізації професіонального освіти. *Высшее образование в России*. №4. сс. 23-30.
- 60. Зимогляд, Н. Ю.** (2018) Градації медіативного в «Кітч музиці для фортепіано» Валентина Сильвестрова. *Культура України*. Випуск 61. сс.106-116.
- 61. Зязюн, І. А.** (1987) *Естетичний досвід особи. Формування і сфера вияву*.
11. Макарова О.Ю. (2013) Критерии и показатели оценки эффективности функционирования воспитательной системы ВУЗА. *Фундаментальные исследования*. №1 (часть 2) сс.348-351.
12. Малинковская, А. В. (2017) Индивидуальность и индивидуальный стиль исполнителя как категории исполнительства и педагогики музыкального образования. *Музыкальное искусство*. Вып.4. сс.16-24.
13. Малышева, С. В. Рождественская О.В. (2001) Особенности чувства одиночества у подростков. *Вестник МГУ. Серия 14. Психология* №3. сс. 63-68.
14. Мартинова, Н. П. (2018) Звуковий універсум індустріального міста у фортепіанній музиці європейських композиторів. (Дис канд мист) Львів..
15. Мартинюк, Л. В. (2015) Позашкільний заклад як сучасна форма виховання і розвитку особистості школяра. *Збірник наукових праць*. Випуск 18 (1–2015). сс.356.-359.
16. Масол, Л. М. (2003) Вивчення музики в 5 – 8 класах. Харків: Скорпіон.
17. Масол, Л. М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Взято з http://www.yur-info.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&article_id=165701 (Дата звернення 18 січня 2019)
18. Матвеева, О. О. (2016). Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва (Автор. докт. пед. наук) Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка.

19. Медушевский В.В. (2001) Духовно-нравственное воспитание средствами искусства. Преподаватель. №6 сс.12- 20. Москва.
20. Мельничук, О.С. (1985) Словник іншомовних слів. 2-е вид.випр. Київ: Головна редакція «Укр рад енциклопедія» (УРЕ).
21. Міленін, В. М. (2013) Інноваційна модель виховного простору сучасного позашкільного навчального закладу. Київ: Наукова думка.
- 72. Коваль, Т. В.** (2017) *Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання фольклору в навчально-виховній роботі з учнями.* (Дис. канд пед наук) Вінниця.
- 73. Кожевніков, В.** (2008) *Поняття „компетентність” у педагогіці.* за матеріалами: Освіта ua. Взято з <http://osvita.ua/school/theory/>(Дата звернення 12.02.2019)
- 74. Козир, А. В.** (2009) *Теорія та практика формування професійної майстерності вчителів музики в системі багаторівневої освіти.* (Дис. д-ра. пед. наук) НПУ імені М.П. Драгоманова Київ.
- 75. Колесникова, В. Ф.** (2000) *Психологія наступності: словник-довідник.* Київ: Науковий світ.
- 76. Комарова, А. І.** (1988) *Естетична культура особистості.* Київ: Вища школа.
- 30.. Якобсон, П. М.** (1964) Психология художественного восприятия. Москва: Искусство.
- 31. Яковлєва, М.** (2011).Формування художньо-естетичної компетенції учнів в умовах навчання. Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. № 1 Психологія. сс. 90-94.
- 32. Якупов, А. Н.** (1995) Музыкальная коммуникация: история, теория, практика управления. (Автореф. докт. искусств.) Москва
- 234. Ярцев, Д. В.** (1999) Особливості соціалізації сучасного школяра. Питання психології. № 6. сс. 55-61.
- 235. Ясвин, В. А.** (2001) Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва: Смысл.

236. Apanowicz, Jerzy (2003) Metodologia nauk. S.9-12.Torun.